

TEMA
NUMMER
om friluftsliv og pædagogik

DANSK FRILUFTSLIV

MEDLEMSBLAD FOR
DANSK FORUM FOR NATUR- OG FRILUFTSLIV
NR. 59, OKTOBER 2004

DANSK FORUM FOR NATUR- OG FRILUFTSLIV

Formand: Johnnie Bøtke Laursen
Vinkelvej 28, 8800 Viborg
tlf. 86 67 65 64
johnnie@b-laursen.dk

Kasserer: Erik Jegsen
Th. Bangsvej 15, Flemløse
5620 Glamsbjerg, tlf. 64 72 26 73
jegsen@privat.dk

Sekretær: Ole Larsen
Hertelsvej 6
4640 Fakse, tlf. 56 76 12 08
o_larsen@hotmail.com

Friluftsbogklubben:
Carsten Damsgaard
Varnæsvej 750, Bovrup
6200 Aabenraa, tlf. 74 68 11 34
cdamsgaard@privat.dk

Mads Brodersen
Kirkestræde 5
5466 Asperup, tlf. 64 48 15 85
mcbrodersen@mail.dk

Peter Bentsen
Sankt Hans gade 24a, 2. tv.
2200 København NV
tlf. 35 35 45 86
PBentsen@ifi.ku.dk

Suppleant: Flemming Mumm
Dalslandsgade 8G, 610
2300 København S,
tlf. 32 88 66 75
mumm@traeklatring.dk

Redaktion:
Carsten Damsgaard (ansvarsh.)
Mads Brodersen
Terkel Berg-Sørensen

Annoncer: Louis Sørensen
Grønnegade 7, 2. lejl. th. 1.
8800 Viborg, tlf. 87 25 08 04
louis.cs@gmail.com

Grafisk tilrettelægning:
Kristian Dueholm Jessen
Gadbjergvej 6, 7321 Gadbjerg

www.danskfriluftsliv.dk

Forsidefoto: Carsten Damsgaard

ISSN 0909 – 0614

FORMANDEN HAR ORDET

Af Johnnie Bøtke Laursen

Kære læsere, gamle som nye. Med dette nummer af Dansk Friluftsliv har vi sat fokus på, hvad friluftslivet har at bidrage med til børn og unges udvikling.

For nye læsere er her en kort opsummering af hvad DFNF er, hvad vi vil, og hvordan vi prøver at gøre dette.

Foreningen består af 280 medlemmer, hvoraf størstedelen arbejder med vejledning i natur- og friluftsliv i skoler (folkeskoler, friskoler, efterskoler, højskoler, seminarier og universiteter), på institutioner (fra

børnehaver til socialpædagogisk arbejde), i klubber, hos spejder- eller idrætsorganisationer eller i privat regi (på friluftsgårde eller egne firmaer).

Vores formål er netop at skabe og udbygge kontakten mellem alle disse forskellige vinkler på friluftslivet. Vi vil arbejde for at styrke vores natur- og friluftstraditioner og vore muligheder for at vejlede i disse på en både for naturen og deltagerne forsvarlig og engagerende måde.

En af vores store samarbejdspartnere i dette arbejde er Friluftsrådet, som vi har en fin kontakt med.

FORENINGENS FORMÅL

Foreningens formål er at skabe, udbygge og vedligeholde kontakt imellem personer, der arbejder med vejledning og undervisning i natur- og friluftsliv.

Foreningen skal arbejde for at styrke danske naturoplysnings- og friluftslivstraditioner i samarbejde med vore nordiske nabolande med det formål at skabe harmoni mellem menneske og natur såvel som mellem mennesker.

Dansk Friluftsliv udgives af Dansk Forum for Natur- og Friluftsliv og udkommer fire gange årligt:

nr. 60	dec.	2004	deadline	1. nov.
nr. 61	mar.	2005	deadline	1. feb.
nr. 62	juni	2005	deadline	1. maj
nr. 63	okt.	2005	deadline	1. sept.

Annoncering koster:

hel side	1000 kr. ekskl. moms
halv side	650 kr. ekskl. moms
kvart side	400 kr. ekskl. moms

Friluftsrådet arbejder i disse år blandt andet med satsning på friluftslivet og børn og unges udvikling samt friluftsliv som motionsform. Det har vi netop prøvet at tage op i dette temanummer, som bliver trykt i 1200 eksemplarer og gerne skulle nå ud til alle de steder, specielt uddannelsesinstitutionerne, hvor der arbejdes med dette felt.

Et andet af Friluftsrådets satsningsområder er kystfriluftslivet. Dette bliver tema for vores årlige seminar, som løber af stabelen i forlængelse af vores årsmøde, den 17. og 18. april 2005.

Et andet arbejdsområde, som fylder meget i disse år, er kampen for at profilere friluftsvejlederuddannelserne og dermed friluftsvejlederbegrebet. I de seneste år har vi fået en del medlemmer som er uddannet på de et-årige uddannelser i henholdsvis København, Esbjerg, Aalborg og Viborg. Udover, at vi har været med til at skabe kontakter og er med til at udvikle uddannelserne prøver vi gennem Friluftsrådet og Skov- og Naturstyrelsen at promovere friluftsvejlederbegrebet og gøre det kendt. Målet er at få det anerkendt på lige fod med naturvejlederbegrebet og dermed skabe grobund for, at der udvikles stillinger, hvor friluftsvejledere i højere grad og mere synligt end nu kan være med til at styrke de motoriske og bevægelsesmæssige aspekter ved at være i naturen.

Det tredje hovedområde er skabelsen af de nye samråd i forbindelse med havkajak, kano, klatring og måske også snart sej-

lads. DFNF har været initiativtager i alle disse sammenhænge i et forsøg på at få skabt retningslinier og bedre uddannelser indenfor disse områder.

Vores opgaver er at prøve at få samlet de væsentligste aktører indenfor hvert område - det vil sige repræsentanter for de største organisationer og skoleformer - til et frivilligt samarbejde om at udvikle fælles retningslinier, som kan bruges til at styrke sikkerhed og uddannelse indenfor friluftslivet. Meget tyder på i disse år, at disse retningslinier kan få en mere formel karakter i forhold til lovgivning og forsikringsarbejde - så meget mere vigtigt er det at skabe bred opbakning og selv være med til at formulere dem.

Der er stor bevågenhed fra pressen og dermed fra politisk hold - herunder opbakning fra undervisningsministerens side - til det arbejde vi laver.

Der kunne beskrives mange an-

dre felter og områder som vi i DFNF forholder os til og arbejder med.

Læs videre om dette og bliv medlem gennem vores hjemmeside www.danskfriluftsliv.dk. Et medlemskab giver dig 4 numre af Dansk Friluftsliv om året, adgang til vores bogklub med mulighed for at købe friluftslitteratur til billige priser og adgang til et forum, som er med til at præge udviklingen i dansk natur- og friluftsliv. Næste årsmøde, hvor du kan være med til at sætte dit præg på en spændende udvikling, er som nævnt den 17. april 2005 i forbindelse med seminaret om kystfriluftsliv den 18. april. Men mere om dette (indbydelse, tid og sted) i næste nummer af Dansk Friluftsliv og på hjemmesiden.

Vel mødt!

Foto: Carsten Damsgaard

INDLEDNING

Af Mads Brodersen

I nærværende blad har vi, for en stor del af indholdets vedkommende, sat fokus på natur og friluftsliv (og for den sags skyld udeliv) set i sammenhæng med børn og unges udvikling af forudsætningerne for sund læring og udvikling.

I det nedenstående vil jeg bruge betegnelsen børn, underforstået at børn bliver unge, og at de problemer de måtte have som børn ikke forsvinder at sig selv. Tværtimod kommer disse problemer til at udgøre det skæve fundament for den videre udvikling.

Det er oppe i tiden, både på pædagogisk og politisk plan at tale om behovet for mønsterbrydning, afhjælpning af adfældsproblemer osv. Ligesom der er fokus på børn og unges dårlige livsvaner, som skaber problemer som fedme, gammelmands sygdomme hos børn o.l., er der endvidere sat fokus på at danske børn lærer for lidt og for langsomt. Med andre ord bliver vi dagligt gjort opmærksomme på, at børn bevæger sig for lidt, spiser forkert, opfører sig dårligt og er for længe om at lære det de skal. Barndommen er kort sagt af lave.

Men er det så børnene der er noget galt med?

Det er sådan med børn at de gør det de har lært. (Læring skal i denne sammenhæng forstås i en bredere sammenhæng end

den boglige skoleagtige læring. Læring er i sammenhængen her forstået som tilegnelse af alle livets aspekter).

Hvad børnene lærer er bestemt af hvem der lærer fra sig, hvilket miljø, de lærer i og nederst i pyramiden, forudsætningerne for at tilegne sig det, der skal læres. Med andre ord er konteksten for læring afgørende for læringens resultat.

Hvis der er noget galt med konteksten, vil der altså blive noget galt med læringen og dermed med dem der lærer, altså vores børn.

I de følgende artikler er remmen om, eller om man vil fundamentet for læringens kontekst, naturen.

Naturen har, ikke overraskende, vist sig at være et godt sted at udvikle sig. Ikke bare kropsligt men også socialt, bogligt, helbredsmæssigt osv.

eller den sunde kontekst er dog ikke bare skabt ved, at vi sender alle ud. Der skal mere til. Men vi har lov til at fordybe os i hvad vores egen hjemmebane kan bruges til, i det vigtige arbejde det er at opdrage børn og unge. Især når det nu virker.

I det følgende vil man kunne læse forskellige eksperters bud på hvordan naturen kan bruges i denne sammenhæng. Hver især omhandler artiklerne brugen af naturen i det pædagogiske arbejde.

Naturen gør det ikke alene men den gør et eller andet, og den gør det gratis og med uendelig tålmodighed.

Det er mit ønske at artiklerne i bladet vil inspirere til at flere vil følge op med beskrivelser af deres praksis i det daglige arbejde med pædagogik i naturen.

Den gode udviklingsmulighed *Foto: Erik Jegsen*

SANSEMOTORIK OG UDELIV

Af Anne Brodersen

1. EN »SUR« INDLEDNING

For nylig blev jeg af en kommende årskursist på vores motorikuddannelse bedt om at begrunde, at sansemotorik og idræt havde noget med hinanden at gøre.

Hun skulle have et tilskud til kursusbetaling af den idrætsforening, hun var instruktør i - og de forlangte en udtalelse.

Den fik hun.

Nu er jeg blevet bedt om at skrive til »Dansk Friluftsliv«. Emnet for artiklen er sansemotorik - udeliv - indlæring.

Jeg glæder mig til at skrive denne artikel - det er jo mit yndlings-emne. Men!

Hvornår kan vi mon blive enige om, at det at sanse og bevæge sig i naturligt miljø er det nederste i al udvikling.

Hvis denne enighed kunne opnås, kunne alle der forsker i udvikling komme videre ud fra et fælles fundament.

2. NOGLE GENERELLE TANKER OM UDVIKLING OG NATUR

Min mand og jeg er opvokset i en stor by. De stærkeste naturoplevelser vi har med fra vores barndom og ungdom stammer fra havet. Vi sejlede fra den lokale sejlkлуб hver dag i hele sæsonen.

Dette gav os en masse erfaringer, som vi har båret med os siden.

Da vores to ældste børn var fire og seks år, flyttede vi på landet. Vi flyttede til en lille landsby med et typisk landsbymiljø. Der var kun to andre huse med tilflyttere ligesom vi - ellers var det gårde - slægtsgårde med store familie- og landsbytraditioner.

På disse gårde - i rumpen på bondemanden og bondekonen - lærte vores børn (og vi voksne), hvad det vil sige at leve tæt på naturen.

Vi lærte at se naturen, at tage bestik af den, at udnytte den til husholdningen - intet må gå til spilde, at omgås dyrene, at slagte, at så og høste, at arbejde til man segner og at feste, når arbejdet var gjort.

Livet i denne lille landsby blev levet, som det har været levet i de foregående 200 år. Selvfølgelig havde bønderne nu traktorer og andre moderne hjælpemidler, men arbejdsgangen og den fundamentale livsindstilling var den samme som i fortiden.

Vi to voksne er stadig betragtet som tilflyttere af de gamle. Vi har lært en del, men det vil aldrig blive godt nok til at blive rigtigt accepteret.

Vores børn har derimod fået deres opdragelse på det rette tidspunkt. De bor ikke i landsbyen mere, men når de fortæller til de gamle bønder om deres liv, får de et nik som tegn på fuld accept af, at de betragtes som indfødte.

Jeg skriver dette for at minde de moderne voksne om, hvor vigtige rollemodeller de er, når de skal lære børnene at holde af og færdes i naturen.

Man kan ikke kun snakke sig fra det. Man må vise en vej.

De mennesker, vi mødte i landsbyen, var sikre voksne. Når børnene spurgte fik de svar, som var til at bruge i nuet, men som også var til at tage med sig og leve videre på. Der lå en viden, som var opnået gennem generationers erfaringer.

Bondemanden gik ikke ud i naturen med børnene.

Han gik i marken, i skoven, i mosen, på stranden eller i stalden.

Der var altid et mål. Dette skærpede interessen så grunden for læring var lagt.

- En dyrket mark har ufatteligt mange udtryk. Den svinger med årstiderne og ændrer sig næsten fra dag til dag. Den ene af mine drenge holdt mest af den nyplojede mark. Han lagde sig ned og svømmede i den flotte brun-violette jord - han var svær at få ren igen. På turene i marken blev der snakket om dyrespor, og hvornår jagten gik ind.

- At bakke med traktor og vogn er svært - jeg lærer det nok aldrig. Mine drenge kunne fra de var ca. 10 år. De havde indtil da siddet bag ved bonden i traktorens førerhus og afluret ham. Der var foregået en indlæring udelukkende ved eksemplets hjælp.

- Skoven var brænde. Der skulle fældes til den kommende vinter og plantes nyt til senere brug. Jægeres øjne er jo altid vågne i skoven og langsomt lærte børnene at se mere og mere.

- En gang om året blev der pakket til udflugt til stranden. Der skulle stryges rejer. Bondemanden var i lyst lærreds tøj og kasket – det var hans gå-i-vandet-tøj. Om aftenen hjemme på gården blev rejerne kogt, pillet og spist.
- Landsbyen har et stort moseområde, som er delt op i lodder til gårdene. Her er også skov, og den er meget troldeagtig. Her bor ræven. Her var der gysende spændende at lege.
- I stalden er der også liv døgnet rundt. Her malkes, drives køer ind, slagtes grise, fødes nye dyr, fodres, muges ud, kalkes, køres hø og halm ind.
- Bondekonsens domæne var køkkenet. Her blev slagtet, gjort vildt i stand, syltet, bagt og lavet mad. Der er meget grundlæring forbundet med fundamental husholdning.

Min pointe med at fortælle om alle disse gammelkoneminder er, at jeg mener, at børns opdragelse til læring i naturen afhænger af:

- barnet selv og dets evne til at være vågent, opmærksomt og koncentreret (se senere)
- den nære, sikre voksne.

Den voksne må have nogle mål. Vores børn har brugt masser af tid på at lege selv i mark, skov, strand osv., men den voksne havde indført dem i de forskellige miljøer.

Der er forskel på at tage til stranden med det formål at stryge rejer og at tage til stranden – og hvad skal vi så lave der?

Når de voksne stryger rejer, vil børnene sikkert lege selv det meste af dagen, men de

har muligheden for at være med og lære nyt.

- tid. At opleve verden tager tid. Gentagelser og fordybelse er vigtige kodeord.

3. MODELLEN OM GRUNDMOTORIK

Bente Pedersen og jeg har udarbejdet en udviklingsmodel: modellen om grundmotorik.

Ikke kun af hensyn til denne artikel sammenligner vi hjernens opbygning med et træ. Se illustrationen.

For at kunne lære skal barnet

- være vågent, opmærksomt og i stand til at koncentrere sig. Dette styres for en stor del af hjernestammen. De børn med hyperarousal eller hypoarousal har store problemer her. De skal altså stimuleres meget målrettet – også i naturen.

- have normalt udviklet sanse-motorik. Hvis det er en meget stor udfordring at skulle bevæge sig rundt i naturens uforudsigelige rum, er det ikke muligt at have overskud til at lære abstrakt.

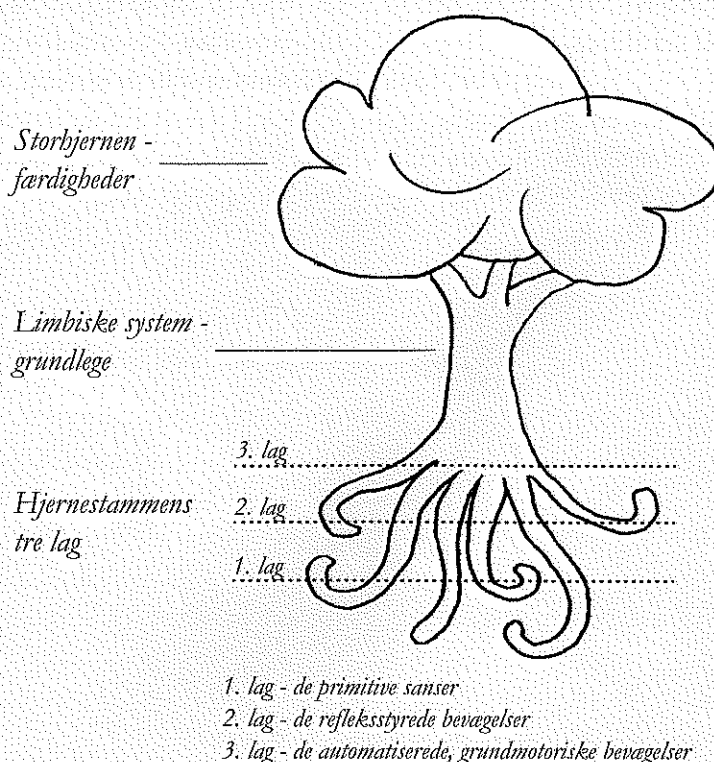
- være i stand til at indgå i sociale sammenhænge og relationer. Først når barnet har sansemotorisk overskud - 1., 2. og 3. lag er normalt udviklede og grundmotorikkens bevægelser er automatiserede - er det i stand til at lege og få sociale erfaringer.

Fundamentet for disse tre punkter er, at de primære sanser er normalt udviklede.

De primære sanser er:

- labyrintsansen
- taktilsansen
- kinæsthesiansen

GRUNDMOTORIKKENS TRE LAG - LAGENS TRÆ

Normal udvikling af disse sanser er fundament for at børn, unge, voksne og gamle overhovedet tør at færdes i og at udforske naturen.

Mange mennesker i vores kultur er, på grund af den kulturelle opbygning, understimuleret på disse tre sanser.

Af denne grund fravælges naturens strabadsagtige liv.

De naturtilbud, man starter med at give moderne mennesker, skal derfor være gennemtænkte og trygge og med en sikker voksen. Der skal være et overkommeligt mål.

Er der specifikke problemer med en eller flere af de primære sanser, skal der arbejdes målrettet med dette.

Den menneskelige organisme er

et fantastisk stykke natur, som skal stimuleres livet igennem.

Det er vores erfaring, at de tre primære sanser er understimuleret hos mange mennesker - i alle aldre. Det er ligeledes vores erfaring, at der sker underværker, hvis man stimulerer dem.

4. NATUREN SOM LEGEPLADS

Så snart grundmotorikken er automatiseret, begynder barnet at lege grundlege.

Grundlege er ens hos alle børn i hele verden. Drivkraften til legen kommer fra barnet selv. Grundlege skal ikke sættes i gang - de er i gang, hvis barnet er normalt udviklet og har et godt miljø at lege i og tid til fordybelse.

Igennem grundlege får barnet

sansemotoriske erfaringer, sociale erfaringer, sproglige erfaringer og erfaringer om, hvad verden består af.

Naturen er det optimale legemiljø!

Naturen er:

- foranderlig og uforudsigelig
- besværlig at færdes i
- igangsættende for fantasien
- inspiration til både vilde lege og stille fordybelse.

Man får et sansebombardement, når man færdes en hel dag i skoven eller på stranden, som ikke kan opnås i noget kunstigt miljø.

Alle legepladser bør efterligne naturen, så de får nogle af de nævnte kvaliteter.

5. EFTERSKRIFT

Børn skal lege i naturen i selskab med sikre voksne.

Forældre og pædagoger skal dygtiggøre sig for at blive sådan nogle voksne.

De voksne, som har med børn at gøre, skal vide noget om sansemotorik og noget om at leve i og med naturen.

Vi må lave kurser, som flytter de voksnes grænser. Hvis det sker, vil børnene få friere rammer til at lege grundlege.

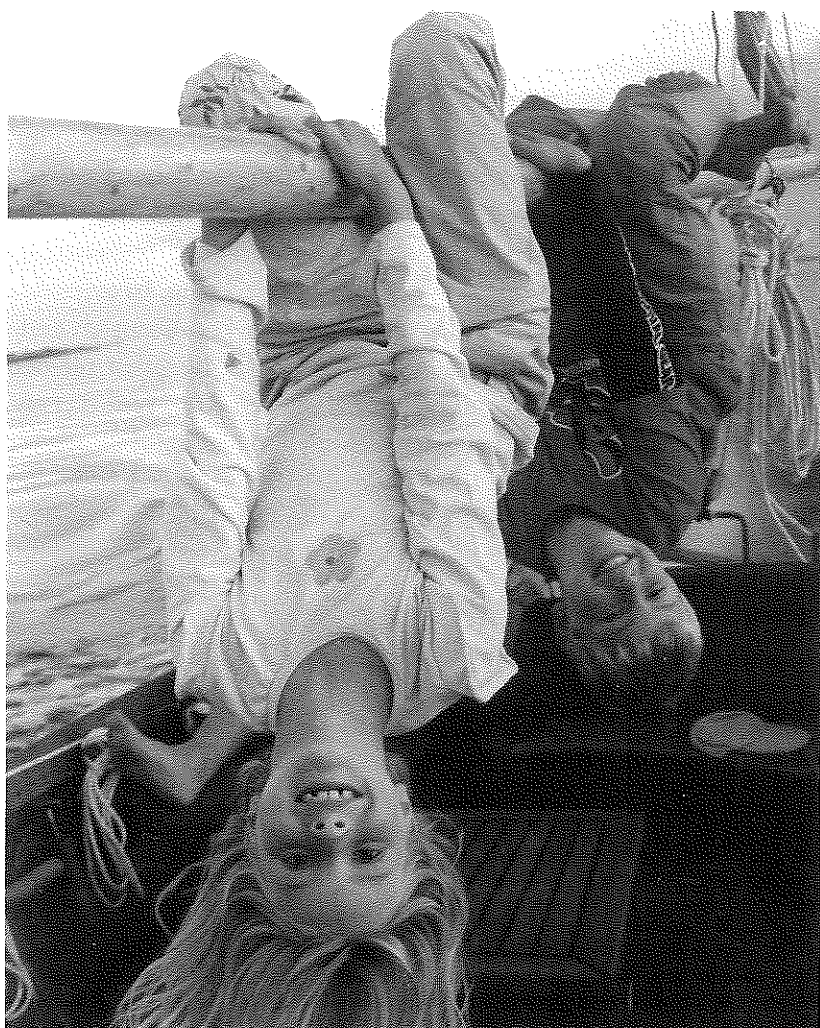
Litteratur:

Grundmotorik – Anne Brodersen og Bente Pedersen – Forfatterforlaget

Brug din krop – Anne Brodersen og Bente Pedersen – Forfatterforlaget

Undersøgelsen Haser i skoven – Anne Brodersen og Bente Pedersen – Fyns Pædagogseminarium.

Foto: Mads Brodersen

OM UDELIV

*Af Mogens Hansen, Danmarks
Pædagogiske Universitet*

Det er gennem bevægelser og sansninger, vi oplever, at vi er, og det er på den måde verden opstår for os. Underskud af bevægelser og sansning gør, at vi ikke er kropsligt og psykisk trygge og sikre i verden. Vi får ikke udviklet orienteringssansen og stedsansen. Vi bliver desorienterede.

Hvordan løser det lille barn udviklingsopgaven? Det bruger alle sanser til at forstå, fastlægge og begrebsliggøre rummet omkring sig og som det er centrum i. Det sanser rummet visuelt, akustisk, taktilt og tidsligt. Det visuelle rum sanser vi med synssansen, det akustiske rum med høresansen, det taktile rum med den aktive brug af hånden til at undersøge genstande, og det tidslige rum som en territorial bestemmelse af, hvor det er, hvor langt det kommer omkring, og hvor det laver sig rumlige fikspunkter (der har jeg været og her er jeg nu). Rumets fikspunkter er også planforskydninger, hjørner, bakker, vægge og mure, farver, skygger og lysets retning.

Det skal holdes ved lige livet igennem.

Dannelsen af rumoplevelsen understøttes af ekkoer, råbets, grinets og talens ekko i gården mellem boligkarreerne i byen eller mellem træerne i skoven. Det forstærkes som en resonans i kroppen under gang, hoppen

og løben sammen med resonansen fra de andres bevægelser, kommunikation og færden. Det er denne resonans, hvor vi indskriver vores bevægelser i hinanden, og dermed igangsætter en interaktion, der f.eks. omslutter musikkens rum, når en kvartet med ører og øjne, mimik, smil, kropslig gestik rettet mod musikken og hinanden og de indbyrdes bevægelser og markeringer. Og musikkens egen dialog med instrumenternes samtale, spørgsmål, svar, anråben og replikker. Musikkens rum er et rum, hvor der bygges på akustiske spatielle- temporale forestillinger.

Der er - en nødvendig - melodi i kommunikation. Den bæres i ansigtet og af kroppen som en kommunikativ rytme. Den er klart markeret ude på ujævnt underlag. Når fire børn løber ud i frikvarteret ned over en skråning eller bakke og op ad igen forplanter jordoverfladen sig i dem gennem deres balance-sansninger (den proprioceptive sansning), så de som en fælles bølge laver sig et danseforløb. Det ser ikke sådan ud, når de løber ud og rundt i den flade asfalterede skolegård i byskolen.

Uderummet er sfærisk, har form som en sanseboble rundt om organismen, det er det topologiske rum. Inderummet er bygget som længde x bredde x højde, det euklidiske rum. Menneskets første logik er sfærisk, en sfærologisk forståelse af dets væren-i-verden. Hovedspørgsmålet i denne første logik er »hvor?«, dvs. en stadigt

kørende bestemmelse af sted. Det bliver senere til en mental logik, der præges af det verbale sprog. Og så »glemmer« vi den første sfæriske logik. En sfære? vil mange tænke. Hvordan? Læg dig på ryggen en aften ude midt i naturen. Se op i himlen, så er den der lige med det samme.

Rummet undersøges med alle sanser i brug dels mht. udstrækning (det sfæriske rum) og dels genstandsmæssigt. Undersøgelsen sker gennem barnets aktive bevægelse i rummet og mellem tingene. Derved fastlægges barnets subjektive og erfarede rumopfattelse i dets aktive, levede liv gennem det, som i psykologien kaldes økologisk perception. Økologisk, fordi det sanses i en livssammenhæng. På den måde får genstandene i rummet invarians og permanens, dvs. de er de samme genstande uanset afstand (nærved eller fjernt) og uanset den retning, hvorfra den opfattes. En kop er nu en gang en kop uanset om man ser den oppefra eller fra siden, nærved eller på lang afstand. Først er alle ting bestemt ved brug, senere bliver de begrebsliggjort. Verden starter med at være fyldt med verber, senere bliver den fyldt med substantiver. Koppen er først en »drik-af-mig« ting, senere bliver den et begreb med navnet kop.

Sansningen bestemmer opfattelsen af rummet. Mennesket har mange rum bestemt af sanserne: et hudens og berøringens rum, et rum, der dannes af muskulær anstrengelse, rummet der - som nævnt - fastlægges af

bevægelser. De forskellige organismer lever i forskellige spatielle rum, der er defineret af deres dominerende sans. Mennesket oplever (især) en visuel verden, og f.eks. flagermusen (især) en akustisk verden, katten (især) en duftverden. Svært for ikke at sige umuligt er det at forstå muldvarpens sansning og rumforestillinger i gangene under jorden eller laksens sansning og forestillinger under dens vandringer i havet og op gennem elven.

Vi lærer at have forskellige kroppe. Børn i skolen har så tydeligt en legeskolekrop og en skolekrop. Legeskolekroppen har store bevægelser og kræver plads, den disciplinerede skolekrop har kun lidt plads og skal derfor klare sig med at bruge små bevægelser.

Det er slet ikke så galt, at det er sådan. Oplevelser ved læsning, løsning af matematikopgaver og intens lytten i en samtale foregår bedst (oftest i hvert fald) i klasserummet med vægge, gulv og loft. Nogle gange vil ingen af os forstyrres af råben i og hoppen rundt. Men ude og inde giver til sammen udviklingstilbud til alle sanser og læringsområder. Se illustrationen herunder.

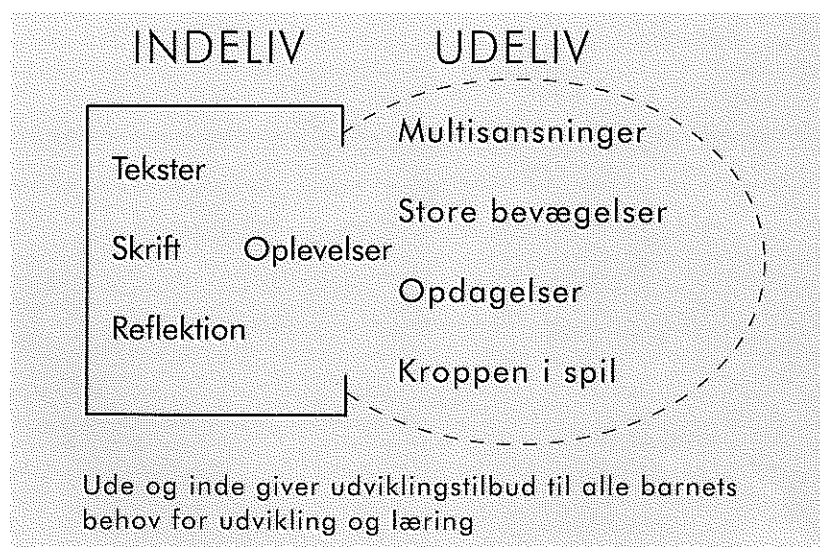
Ved barnets tidlige undersøgelser af rummet fastlægges territoriet med steder, fikspunkter, genstande samt kombinationen afstand og tid. Afstand og tid ligger i kroppen længe før kulturens tidsopfattelser og tidsmålingen kommer til. Kroppen kender til tiden, fordi den har gjort et større arbejde for at nå frem til noget fjernt end til noget nær ved. Tiden er indskrevet i kroppen.

Børn, der sidder deres barndom af ved computeren og dræber-spillene, mister orienteringssansen og stedsansen, fordi tid og afstand er slettet. Handlinger, afstande og tid er ikke mere i real time, alting foregår på samme tidspunkt, foregår uden om kroppen. Bogstavelig talt er kroppen sat uden for spillet.

Lidt naturfilosofi: vi er som mennesker og alt andet levende en del af naturen, både den levende og den døde. Det er vi også, selvom vi bor midt inde i storbyen. Det er vi, selvom underlaget er asfalt og cementfliser. Vi er natur og kan ikke »gå ud i« naturen. Vi kan gå udenørs, ud af bygningerne med de euklidiske rum. Lidt mere

hverdagsligt sagt: Natur regner vi almindeligvis for skove, marker, parker, søer og åer, hav og strand. Vi har ikke så meget af det, som de har i f.eks. Norge. Vi har højst 5-6 % ret uberørt natur, Norge har ca. 98 % af den. Det er derfor nordmændene siger, at en del af norsk identitet er friluftslivs-identiteten. Den med en særlig national friluftslivs-identitet er bestemt ikke gangbar i Danmark.

Udeliv og friluftsliv fylder dog meget i Danmark, men lysten til at bruge kroppen udendørs skal læres tidligt og helst før 5 års alderen. Ellers har kroppen ikke lyst! Det er svært (nærmest umuligt) at begynde på at lære børn i 9. klasse eller midaldrende voksne lyst til friluftsliv med kropslige anstrengelser og sansemæssige udfordringer. Kroppene oplever ulyst. Derfor skal daginstitutionerne have gode udearealer med kropslige sanselige udfordringer. Derfor skal der i småbarnsalderen være skovuger i daginstitutionerne. Der skal være skovbørnehaver. Daginstitutioner med idrætslege. Slaget skal slås i småbarnsalderen.

Det handler om at bruge sanserne ude. Brug dem grundigt (og dermed langsomt) og være nysgerrig (vedholdende, altså lang tid over for et »noget«).

Hvad er naturen til? Den er:

- et godt underlag til kolbøtter, slagsmål (med fair play, som skal læres både af drenge og piger, men som vi voksne ofte ikke giver videre til næste generation), og så leg og idræt (inkl. camping, hvor man lærer at klare sig),

- et kundskabslager om træer, buske, planter, dyr, fugle, insekter mv. Der er så megen faktisk viden om verden at hente ude i naturen - eventyrlig og farlig, hvad er der nede i skovbundens huller, inde i den natsorte grantykning (set fra barnets 80 cm højde)?
- den er til praktisk brug med vækster, dyrkning og haver (skolehaverne?). Her går mennesket gennem sine handlinger næsten i et med naturen. Det er en praktisk udgave af menneskets forviklethed med naturen, som den danske religionsfilosof K. E. Løgstrup taler om
- den rummer sansenydelser. Vi er indforlivet med naturen, elsker at sidde og se på havens vækster. Vi anbringer os (altid!) med udsigt ud over åbne landskaber og med et skovbryn eller havet i det fjerne.

Vi er faktisk biologisk udstyret med en intelligens for naturen. »Den grønne intelligens«, som har haft en meget lang evolutionshistorie, som vi kan se det hos chimpansen og gorillaen, der kan skelne mellem ca. 80 forskellige blade og planter, og som kun overlever, hvis de undgår de dødeligt giftige planter. Det er vigtigt at kunne skelne og handle umiddelbart og med high speed. Det gælder faktisk også i storbyjungen. Udeliv er også ekskursionen i storbyerne. Territoriale undersøgelser af byrummet, når vi kommer til en ny metropol. Storbyen er natur, udformet af mennesker, der selv er natur.

Vi kan forholdsvis let skabe rammerne for udeliv i og omkring daginstitutionerne og skolerne. Selvfølgelig koster det penge, men det forudsætter

først og fremmest enighed om prioritering hos de voksne. De voksne skal tænke på udeliv og udearealer som grundlag for en betydelig del af de pædagogiske aktiviteter. Grøn natur med buskads og væltede træer, baner til boldspil, skolehaver, adgang til undersøgelser i moser, ved åer, ved stranden. Det kompletterer børns behov for læring. Og masser af erfaringer kan hentes ind til bearbejdning og erfaringsdannelse i klasseværelset - så praksis og teori forenes gennem egne handlinger og ikke bare skal læses ud af bøger.

Dertil kommer sidegevinsten med sundhed og med træned kroppe, der ved den øvede balancesansning viser hele kroppens mulige spændstighed og ynde.

Foto: Erik Jegsen

ET FORSKNINGSPROJEKT OM UDEUNDERVISNING

Af Erik Mygind

ET FORSKNINGSPROJEKT OM NATURKLASSEN PÅ RØDKILDE SKOLE I KØBENHAVN

Udeundervisning giver for de fleste associationer om frisk luft, kropslig aktivitet, naturoplevelser, måske miljøundervisning, men hvad med alt det eleverne skal lære i andre fag? Kan det lade sig gøre at bruge en hel dag om ugen til udeundervisning uden at det går ud over den faglige læring i andre fag? Hvordan påvirker udeundervisning f.eks. lærernes tænkning og refleksion om børns læreprocesser og tilegnelse af faglig viden? Hvilke læringsmål, indholdselementer, aktiviteter og opgaver sættes i spil med den kontekst skoven udgør, og hvordan gøres det? Kan man forestille sig at naturen ligefrem rummer andre muligheder end klasselokalet - også i danskfaglig sammenhæng? Disse og en række andre spørgsmål er centrale at belyse, når en skole vælger at give sig i kast med udeundervisning som et fast indslag i skolens liv.

I nærværende artikel fremlægges idegrundlaget for et treårigt forskningsprojekt om udeundervisning, der netop er afsluttet, og hvor de samlede resultater og erfaringer forventes udgivet i en antologi med udgangen af 2004. Interesserede kan finde yderligere information og delre-

sultater på adressen www.groen-skole.dk (klik videre på økobaser, rillestenen, naturklassen og endelig artikler og forskning).

I alt syv forskere og fire specialstuderende har fulgt en klasse på Rødkilde skole i København fra tredje til femte klassetrin i perioden 2000-2003. Hver uge har naturklassen og dens to lærere rejst fra skolen ud til en fast plads i skoven, hvor undervisningen har fundet sted.

Projektet er specielt ved:

- at udeundervisningen er obligatorisk og gennemføres skemalagt hver torsdag - året rundt
- at naturen integreres i det eksisterende skema med uændret timetal i forskellige fag
- at projektet strækker sig over tre år
- at undervisningen ude er tværfaglig og dækker alle fag bortset fra idræt og engelsk.

Projektets mål:

I projektet søges der svar på, hvilken indflydelse brug af naturomgivelser og den anderledes undervisningssituation har på naturklassens generelle trivsel, (dansk)faglige og sociale udvikling samt natur- og miljøbevidsthed. Endvidere spørges der ind til forældrenes oplevelse af udeundervisning som pædagogisk metode. Hvilken rolle har kombinationen af klasseundervisning og undervisning i naturen på lærerrollen og lærernes måde at undervise på?

Endelig undersøges elevernes aktivitetsniveau i de to undervisningsmiljøer, dvs. normale skoledage på skolen og undervisning i skoven.

Rødkildeprojektet er et case-studium med et overvejende kvalitativt forskningsdesign.

Elementer i elevernes faglige og sociale udvikling undersøges ud fra forskellige synsvinkler, og forhåbningen er mere uddybende at kunne udtale sig om hvilken betydning en opprioritering af sansemæssig, kropslig og erfaringsbaseret læring har for elevernes skoleliv og læring i det samspil kombinationen af klasserummet og naturrummet rummer. En mere detaljeret gennemgang af projekt-idé, hovedspørgsmål, problemstillinger og metode kan findes i artiklen »Rødkildeprojektet - en ugentlig naturdag i folkeskolen« (Mygind 2001).

UDVALGTE EKSEMPLER PÅ DELRESULTATER OG TILGÆNGELIGE KILDER

Aktivitetsmålinger:

Alle der har beskæftiget sig med natur og udeliv i pædagogiske sammenhænge vil erfaringsmæssigt kunne bekræfte, at fysisk aktivitet indgår som væsentlig kvalitet. Ikke overraskende viser målinger af aktivitetsniveauet, at alle eleverne var mere aktive, når de blev undervist på en skovdag sammenlignet med en traditionel skoledag. Faktisk var eleverne gennem-

snitlig mere end dobbelt så aktive gennem undervisning på de undersøgte udedage sammenlignet med normale skoledage (Mygind 2002). Det højere fysiske aktivitetsniveau kan betragtes som en indlysende gevinst i den løbende debat om elevers generelle sundhedstilstand (eller mangel på samme). Denne problemstilling uddybes nærmere i ovenstående artikel, hvor også spørgsmålet om mulige sammenhænge mellem fysisk aktivitet og læreprocesser tages op.

Sprogbrug og kommunikation i klasse- og uderummet:

Omvendt kan det hævdes, at den konstaterede fysiske meraktivitet må betyde mindre tid til faglig indlæring? Med andre ord udfordres lærernes pædagogiske og didaktiske refleksioner omkring spørgsmålet: Hvordan kombineres aktivitet og kogni-

tive læreprocesser i udesituationen? Hvordan udnyttes de pædagogiske muligheder som både klasserummet og uderummet tilbyder? Måske reduceres tid til traditionel videnstilegnelse reelt i uderummet, men trods kortere tid til faglig indlæring kunne udbyttet i sidste ende blive en bedre indlæring, fordi kroppen er mere med i læreprocesserne. I bogen »Sprogbrug og sprogfunktioner i to kontekster« - en undersøgelse af det danskfaglige potentiale i udeundervisningen i naturklassen på Rødkilde Skole eksemplificerer Lene Herholdt, hvordan brug af sproget - den mundtlige formidlingsevne - udfolder sig i henholdsvis uderummet og klasserummet (Herholdt 2003).

Specialeafhandlinger om pædagogisk praksis, læringsmiljø og læreres refleksioner:

Forældregruppen har frem til midtvejs i forløbet tilkendegivet en stigende og meget positiv holdning til anvendelse af udeskole (Jacobsen 2001). Med afslutningen af projektet og udgivelsen af antologien bliver det interessant om denne opfattelse fortsat deles af forældregruppen. I Christian Jacobsens specialeafhandling gennemgås og diskuteres endvidere uderumets betydning for centrale begreber som pædagogisk praksis, kompetence og læringsmiljø. Specielt sættes der fokus på teorier for begrebet kompetence og udvikling af kompetencebegrebet.

En gruppe specialestuderende fra Roskilde Universitetscenter med baggrund i fagene pædagogik og kommunikation fulgte Naturklassen i løbet af skoleåret 2002. Udgangspunktet var

at undersøge, hvordan den pædagogiske proces udvikler sig, og hvordan lærerne reflekterer over denne anden form for undervisningsmulighed, men også hvordan pædagogikken i øvrigt er tænkt ind i en folkeskolesammenhæng. Naturklassen er både en forandring af folkeskolen, men samtidig forankret i denne. I et bredere perspektiv drejer specialet sig om, hvad naturklassepædagogikken kan bidrage med i debatten om folkeskolen, samt hvilke muligheder og barrierer, der er, for at sprede erfaringerne fra udviklingsprojekter som Naturklassen til andre lærere. (Jensen 2002).

Situationen i skoven og det valgte indhold - dansk, historie, matematik osv. - opleves måske som mere relevant og meningsfuldt for eleverne (mindre abstrakt). Kombinationen af faglig ind-

læring og kropsliggjort praksis har i naturklassen fremmet motivation og engagement, hvor der er mange eksempler på, at der er skabt en bedre forståelse i læreprocessen. Dette kom bl.a. til udtryk, når eleverne skulle gengive, hvad de havde lært og oplevet. Disse problemstillinger uddybes bl.a. i en kommende bog, hvor lærerne udtrykker deres oplevelser og undervisningsforløb med naturklassen.

OPSUMMERING

Variation i undervisningen, aktivitet, glæde og motivation synes at være nogle af de centrale nøgleord, der kan hæftes på udeskole. Derudover iagttages en øget lyst til at arbejde med mere traditionel indlæring både før, under og efter udedagene. Spørgsmålet er så, om eleverne er mere motiveret for at sidde stille og koncentrere sig om de

opgaver, der egner sig bedst til at blive løst i klasseværelset? Forskningsprojektet kommer efter al sandsynlighed ikke til at give endegyldige svar på alle de spørgsmål, der blev formuleret i løbet af projektet. Dertil er undervisningssituationerne og sammenhængene for komplekse. Imidlertid er der gjort et forsøg på at grave et spadestik dybere og analysere de mulige kvaliteter som indførelse af undervisning i naturen kan tilføre folkeskolen, herunder tilegnelse af faglighed.

Referencer:

- Herholdt, L. (2003). Sprogbrug og sprogfunktioner i to kontekster. En undersøgelse af det danskfaglige potentiale i udeundervisningen i naturklassen på Rødkilde Skole. Danmarks Pædagogiske Forlag.
- Jacobsen, C. (2002). Udendørsundervisnings muligheder i folkeskolen. En undersøgelse af naturklassen på Rødkilde Skole i projektets første år. Specialeafhandling. Institut for Idræt, København.
- Jensen, A. B., Kristoffersen, L. og Lager P. (2002). Forandring og forankring - en undersøgelse af Naturklassen, et udviklingsprojekt i folkeskolen. Speciale. Roskilde Universitetscenter.
- Mygind, E., Stelter, R. Dietrich, K. og Jacobsen, C. (2001). En ugentlig naturdag i folkeskolen. Et forskningsprojekt om at inddrage natur- og uderummet i den skemalagte undervisning. Focus Idræt. Nr. 6. 241-245.
- Mygind, E. (2002). Elevers aktivitetsniveau på skole- og udedage. Focus Idræt. Nr. 3. 94-99.

Foto: Erik Jørgensen

HELDAGSSKOLEN PÅ SØLYST

Af Steffen Holberg

ET FORSØG PÅ AT SKABE EN PÆDAGOGIK, MED UDGANGSPUNKT I NATUR- OG FRILUFTSLIV.

I 1998 blev jeg kontaktet af nogle venner, der ville have mig med til at starte en heldagsskole i det tidligere jagtslot, 'Sølyst' i Jyderup.

Det særlige ved skolen var, at pædagogikken skulle tage afsæt i natur- og friluftsliv.

På det tidspunkt havde jeg netop kvittet mit faste arbejde som efterskolelærer for at blive iværksætter og var egentlig ikke særligt interesseret i flere pæda-

gogiske projekter.

På den anden side lød det som en yderst spændende idé og udfordring.

Sølyst er noget helt for sig selv. Det er bygget i 1852 ved Skarriksø helt omgivet af skov. Senere kom jernbanen til og Jyderup voksede op omkring stationen, der kun ligger et par hundrede meter fra Sølyst.

Sølyst har på en forunderlig måde beholdt sit særpræg ved at ligge for sig selv i skoven ved søen og samtidig ligge midt i byen.

Mine visionære venner havde lejet slottet og indrettet café, vandrerhjem og center for kri-

seramte familier. Og oven i dette skulle der nu også være en heldagsskole, som jeg blev leder af.

Jeg besluttede fra starten, at dette dog kun skulle være indtil skolen var kommet godt i gang. Eleverne bestod af fem drenge på 8-14 år, der alle var opgivet af andre skoler. Nogle beskrevet som »u-underviselige«. Alle boede på børnehjem eller hos plejefamilier. De fleste var stærkt omsorgssvigtede og enkelte måtte kun komme hjem på overvåget besøg. Der var flere tilfælde af hjerneskadet.

Da sex var et altoverskyggende og ubehageligt tema i deres liv, besluttede vi os for, at vi kun

Det gamle jagtslot »Sølyst« ved Skarriksø. Heldagskolen havde lokale i gavlen. Foto: Steffen Holberg

ville have drenge for at udskyde pubertetsproblemerne. De skulle have lov til at være drenge så længe som muligt.

Det særlige ved Heldagsskolen på Sølyst var, at vi indendørs havde Danmarks mindste skolestue, - vi kunne lige være der alle sammen.

Til gengæld havde vi det største klasseværelse: skoven, søen, bakkerne, åen, stranden, havet og øerne.

Det var her vi ville lave skole og se hvor langt vi kunne komme med natur- og friluftsliv.

Udgangspunktet med de fem drenge var jo på en måde rigtig godt: de kunne næsten ikke få det værre og det kunne kun gå fremad. Men at det kom til at gå så godt blev faktisk en stor overraskelse for os alle. Jeg havde været lærer i et kvart århundrede og arbejdet med vidt forskellige børn og troede at jeg vidste det meste om pædagogik i praksis.

De to år på Sølyst lærte mig noget helt andet.

Lærergruppen bestod i starten af mig og en kvindelig kollega, som jeg havde arbejdet sammen med i mange år på efterskole. Senere kom andre lærere og socialpædagoger til, da skolen voksede.

Jeg har her prøvet at samle erfaringerne ud fra de 'dogmer', som jeg troede var rigtige, men som viste sig at være helt anderledes i forhold til drengene på Sølyst.

Det er indhold og form i friluftslivet, der er det vigtigste

for de pædagogiske resultater:

Dette viste sig ikke at være rigtigt på Sølyst.

Ikke sådan at forstå at indholdet er ligegyldigt, - på ingen måde, men det vigtigste så ud til at være »naturen i sig selv«. For disse drenge, der var blevet svigtet af næsten alt, hvad de havde stolet på, fik naturen en ganske særlig rolle.

Naturen var først og fremmest et udtryk for stabilitet og uforanderlighed.

Naturen er til at stole på!

Naturen er enkel og konkret: »Den store sten, der ligger ude i skoven har altid været der. Den var der i går, den er der i dag og den er der med sikkerhed også når vi kommer igen i morgen«. Natur betyder tryghed.

For en aktivitetsorienteret lærer som mig var dette en anderledes tænkning. Det var aktiviteternes omgivelser, der så ud til at være det vigtigste.

Naturen er uforudsigelig:

Dette er en meget brugt sætning. I virkeligheden er det lige omvendt.

Naturen er netop forudsigelig: Når det regner bliver jeg våd. Når det er koldt fryser jeg. Om foråret springer træerne ud. Om efteråret taber de bladene. Når det er frostvejr kommer der is på søen. Og meget, meget mere.

Det blev en vigtig ting i Sølyst-pædagogikken at holde fast i disse oplevelser og at sætte ord på.

Vi ville skabe en bevidsthed hos drengene om årets gang, som noget der er evigt.

Skoledagen skal indrettes således, at der arbejdes med boglige fag om formiddagen og med fysisk aktivitet om eftermiddagen:

Vi opdagede med det samme at dette var helt forkert.

I virkeligheden var det lige omvendt. Vi kaldte det for »skolen på hovedet« og var ikke ene om at gøre denne erfaring.

Det viste sig at det var helt afgørende at vi brugte formiddagene til fysiske aktiviteter, ture og oplevelser. Træthed gav ro og koncentration. Om eftermiddagen kunne vi så lave undervisning ud fra dagens fælles oplevelser. Dette skete i begyndelsen mest ved at skrive dagbog, som er det næste dogme, der måtte revideres.

At skrive dagbog er en sur pligt:

Nej. Dagbogen blev nærmest vores fælles hukommelse og en velegnet måde til at fastholde gode oplevelser og erfaringer. Næsten ingen af drengene kunne læse eller skrive. Nu var det nødvendigt at lære det, og det foregik ved, at vi skrev »dagens ord« på tavlen ud fra dagens oplevelser. Kunne man skrive selv brugte man dem i sin egen historie. Kunne man ikke, så skrev man ordene ned for at lære dem.

Efter nogle måneder viste der sig noget besynderligt. Nogle af drengene kunne næsten ikke huske hvad der var sket i sidste måned eller bare i sidste uge. De havde udviklet en særlig evne til at glemme og fortrænge. Dagbogen blev derfor ekstra vigtig som en ydre fælles hukommelse.

Min kollega, Janne, tog mange billeder og når vi var på tur, hvor vi kunne få brochurer eller kort med hjem, brugte vi at klippe og klistre til dagbogen. Dette var især Jannes fortjeneste.

For at fastholde oplevelserne begyndte vi at give stederne navne, som drengene selv fandt

på: *Sneglestien*, hvor der altid var mange skovsnegle.

Krokodillebugten, som var en bugt i søen med væltede træer, hvor der var »krokodiller«, man skulle passe på for ikke at kæntré i kajak eller kano.

Madpakkestenen, hvor vi ofte spiste frokost.

Den døde ø, som skarven havde skidt ihjel osv. osv.

Forholdet til naturen omkring os blev næsten animistisk.

Det er vigtigt med et højt informationsniveau til eleverne om det, der skal ske:

Dette dogme har jeg altid sat en dyd i at overholde.

På Sølyst måtte vi ændre dette meget hurtigt, da det viste sig, at når vi havde fortalt, hvad der skulle ske i løbet af dagen, så gik det altid sådan, at drengene kun tænkte på det næste eller allerede var i gang med at frygte det.

Vi fortalte derfor kun lige netop det, der skulle til at ske.

En af drengene havde udviklet en ganske særlig evne til hele tiden at regne ud, hvad det næste var. Indimellem virkede det næsten clairvoyant. Når jeg spurgte om, hvad jeg netop tænkte på, svarede han meget ofte rigtigt. Ofte lod vi ham fortælle programmet til de andre! Hans liv var af en sådan art, at han havde udviklet en ekstrem empati som forsvarsmekanisme.

Demokrati i skolen er godt:

Nej. For Sølystdrengene gjaldt det om at bestemme så lidt som muligt. At overlade til de voksne at bestemme var en befrielse, - når blot man havde tillid til de voksne.

Gentagelse er kedelig:

Dette viste sig også at være forkert. For drengene gjaldt det ikke om at komme ud og besøge nye og spændende steder på dagens ture. Tværtimod. Det var meget bedre at komme ud til de steder man kendte så godt i forvejen. Naturens konstans var det vigtigste. Turene gik til de samme steder, for at opleve dem i forskellige situationer året igennem. På et tidspunkt købte vi mountainbikes til alle, hvilket forøgede vores aktionsradius væsentligt.

Det er mere socialt

at ro i kano end i kajak:

Heller ikke det holdt. Skolen lå jo lige ved Skarredsø, og det var oplagt at bruge vandet.

Når vi roede i kano gik det næsten galt og endte i konflikt. Det var altid »den anden« der var skyld i det. Der var altid ballade, og efterhånden roede vi kun i enerkano. Dette blev drengene til gengæld supergode til.

Dette samme skete i kajakerne. Den eneste man kan skyldes skylden på er sig selv. Kajaken er for mange mennesker en grænseoverskridende udfordring. Alle frygter at sidde fast i kajaken under vandet. Vi brugte derfor kajaker med meget store mandehuller.

Noget af det særlige ved kajaken er, at man er så tæt på vandet. En sjov historie handler om en af drengene, der led af massiv dødsangst. Da han sad i en kajak for første gang, og jeg lå et stykke fra ham i min egen kajak, råbte han: Steffen, Steffen - dør jeg nu?? Jeg svarede, at der aldrig var nogen, der var døde i mine timer! Han blev derfor helt rolig og roede tværs over bugten.

Næste dag i kajaken skete det igen: Steffen, Steffen - dør jeg nu? Men denne gang svarede han selv: Nå, nej, der er jo aldrig nogen, der er døde i dine timer!!

Dødsangst og dødsdrift blev nogle temaer, der kom til at betyde meget i hverdagen.

Jeg havde selvfølgelig mødt dette før hos andre børn, men aldrig så udtalt.

En gang vi var på tur i en skov, hvor jeg havde glemt mit kompas og var så dum at sige højt at jeg var i tvivl om, hvor vi var, udløste det straks et angstanfald hos en af drengene, der troede at vi aldrig mere ville komme hjem.

Det samme skete hvor vi padlede op ad en lille å, der var helt omgroe af elletræer. Vi kunne ikke vende kanoen og måtte padle omvendt tilbage. Angsten for ikke at komme levende ud var meget voldsom.

Et andet eksempel er fra Kallundborg Fjord hvor vi sejlede i smukke joller og mødte Cat-link. Jeg nåede lige at gribe fat i en af drengene, da han ville springe over bord i panik.

En enkelt af drengene måtte vi desværre opgive at have i skolen, da hans dødsdrift gjorde ham direkte farlig for sig selv og sine omgivelser. Når vi ikke kunne finde ham frygtede vi altid det værste. En gang vi klatrede i skoven trak han pludselig sin kniv og skar i klatrerebet.

Jeg har altid hævdet at tillid giver ansvarlighed, men i dette tilfælde var det helt forkert.

Vi fortsatte dog skolen med »hver mand sin kniv« og »knivløs er livløs«.

Man kommer lidt tættere på naturen, når man har lavet sit eget friluftsgrej af naturens egne materialer:

Her var endelig et punkt hvor mine tidligere erfaringer til fulde blev positivt bekræftet.

Noget af det første vi gik i gang med var at lave vore egne knive og skeder, skeer og mug, garve lammeskind til at sidde på og lave ildposser. De sidste skulle bruges til bål-tænding, som blev en vigtig del af dagligdagen. Jeg har altid hævdet, at man skulle hjælpes ad, når man skulle tænde bål.

Her foregik det på en noget anden måde. Alle tændte deres eget lille bål, som så blev samlet sammen til et fællesbål. Friluftsgre-

jet blev ikke kun til nytte, men også en personlig stolthed, der viste, at man duede til noget.

Sammenfatning:

Da de to første år var gået, var drengene ikke til at kende igen. Meget var vendt op og ned i drengenes hverdag. De gode oplevelser fra de mange daglige ture havde sat deres spor. Men først og fremmest så det ud til, at det var naturen i sig selv, der havde virket.

U'et kunne fjernes fra u-underviselig.

Skolefagene med læsning, skrivning og regning kom til at fylde mere og mere, og natur- og friluftaktiviteterne blev gradvis nedtonet.

Naturen omkring skolen spillede dog stadig en vigtig rolle i drengenes liv, der i dag går videre helt andre steder. Når jeg møder nogle af dem i dag, taler de om »hvor fedt det var på Sølyst«, og jeg sander det gamle mundheld om, at den tid, der er gået godt, kommer ikke skidt igen.

Heldagsskolen på Sølyst eksisterer stadig, men med andre elever, både piger og drenge og i andre rammer.

*Steffen Holberg
Godthåb Mølle
august 2004
www.beltude.dk*

OM DFNF'S NATURSYN

Friluftsrådet har vedtaget at arbejde med en række indsatsområder.

Et af dem handler om at formulere Friluftsrådets natursyn.

Til dette arbejde er der nedsat en arbejdsgruppe, som skal arbejde med spørgsmålet i ca. to år.

Som repræsentant for DFNF er jeg med i denne gruppe, og jeg vil forsøge at inddrage så mange som muligt i dette arbejde ved at referere løbende fra gruppen, - både her i bladet og på hjemmesiden.

Umiddelbart kan det lyde meget teoretisk, men jeg mener at arbejdet har særdeles stor betydning, da natursynet vil være grundlaget for stillingtagen til en lange række friluftsmæssige problemer.

Jeg har f. eks nævnt en mulig dansk form for »allemandsret« som et af del-emnerne, der skal arbejdes med.

DERFOR: gør dig dit eget natursyn klart og giv udtryk for det i den kommende debat.

Steffen Holberg

DEBATT INNLEGG OM FRILUFTSLIV I PEDAGOGISK ARBEID

Af Bård Bakke, lektor i naturfag ved Kolding Pædagogseminarium

Etter å ha deltatt på et par konferanser som omhandler friluftsliv i Danmark vil jeg gjerne bidra til debatten om hva man forstår med begrepet friluftsliv og hvilken betydning det har. Personlig mener jeg det er viktig å forholde seg til dette, fordi jeg frykter at de verdier som jeg mener er vesentlige kan vannes ut og så vil de positive assosiasjoner som mange har til ordet Friluftsliv forsvinne. Dette er især vesentlig når vi bruker friluftsliv som en pedagogisk arbeidsmetode og mindre prekärt i offentlige forvaltningers forståelse, når de tilrettelegger for rekreative aktiviteter i vårt privat liv. Tendensen som jeg ikke liker er at mange ekstreme aktiviteter blir assosiert med

friluftsliv. Jeg kan ikke se at det er bedre friluftsliv og klatre høye bøke trær eller ro i Havkajak langt fra land enn det er å gå en tur i det åpne landskap og koke kaffe og lage pinnebrød på en bål plass eller nede på stranden. At man i noen situasjoner kan bruke ekstrem aktiviteter og konkurransen med stor effekt i forhold til visse pedagogiske problemstillinger er jeg åpen overfor, men det kan være vi ikke skal omtale det som friluftsliv!

Jeg har i min lektor bedømmelse (godkjent juni 2003) fremhevet det jeg mener er relevant i friluftslivet når det brukes i pedagogisk arbeide. Mitt utgangspunkt for en definisjon på friluftsliv er det jeg er oppvokst med, en norsk kultur hvor friluftsliv er av stor betydning. Det er utarbeidet en stortingsmelding omkring friluftsliv som gir et godt innblikk

i den betydning friluftsliv har i Norge (st. Meld nr. 39, 2000 – 2001). Se nederst på siden.

Jeg har fra barnsben vært mye på tur både sommer og vinter. Det har vært turer som ikke har tatt utgangspunkt i ekstrem aktiviteter, men fysisk aktivitet kombinert med mye tid til å være sammen og oppleve naturen. Denne basis har gitt meg et verdigrunnlag for hva jeg forstår med friluftsliv som kan summeres i disse under punkter:

Fysisk aktivitet øker opplevelsen og er et viktig element. Ved selv å yte noe fysisk, oppleves omgivelsene sterkere. (Gå, sykle, seile, gå på ski, padle eller klatre).

Estetiske verdier. Det å se naturen som verdifull i seg selv, og ikke som en arena for ekstreme fysiske utfoldelser.

Regjeringa legg med dette fram for Stortinget melding om friluftsliv, med undertittelen «Ein veg til høgare livskvalitet». Meldinga er utarbeidd på bakgrunn av følgjande vedtak i Stortinget, som vart fatta i samband med behandlinga av statsbudsjetten i desember 1998 (St. prp. nr. 1 for 1998-99):

«Stortinget ber Regjeringen foreta en gjennomgang av friluftspolitikken og fremme en ny friluftsmelding i løpet av inneværende periode».

St.meld. nr. 40 (1986-87) «Om friluftslivet», vart behandla hausten 1988, jf. Innst. S. nr. 235 (1987-88) av 24. mai same år. Den førre meldinga definerte friluftsliv som «opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse». Målsetjinga med friluftslivspolitikken var å fremje det enkle friluftslivet - for alle, i dagleglivet og i harmoni med naturen. Den verdien friluftslivet har for både helse og miljøvern vart sterkt poengtert. Vidare heitte det at friluftslivspolitikken bør leggje hovudvekta på ein kjerne av ikkje konkurranseprega, ikkje motoriserte fritidsaktivitetar som går føre seg på allment tilgjengelege, naturprega område.

Friluftsliv blir utøvd av store delar av befolkninga, har lite preg av organisert konkurranse, har få negative miljøkonsekvensar og krev som regel ikkje store, private investeringar. Friluftslivet er eit velferdsgode som skal sikrast og fordelast jamt i befolkninga som eit bidrag til god livskvalitet, auka trivsel, betre folkehelse og ei berekraftig utvikling. Å utøve friluftsliv skaper interesse for kvaliteten i våre utandørs omgivnader. Slik auka miljømedvit er ein føresetnad for ei berekraftig forvaltning av den norske natur- og kulturarven.

Psykologiske effekter. Avstressende, en følelse av indre ro og det å føle seg i ett med noe større enn seg selv.

Omgivelsenes innvirkning på sosiale prosesser. Det å samarbeide om en felles opplevelse (Padling, seile eller klatre). Ta ansvar for andres sikkerhet og velvære.

Praktiske – Fysiske ferdigheter. Det å mestre noe, f.eks. etablere en god leir (slå telt opp, lage gapahuk el. Bivuak, bål) bruk av øks og kniv, påkledning og pakking

av sekk eller håndtering og bruk av kano, kajakk, langrenn ski, sykkel eller seilbåt.

Det enkle liv. Hvor lite og enkelt utstyr trenger man for å ha det akseptabelt i en kortere periode (2-7 døgn).

Punktene er inspirert av relevante brukere og forskere innenfor området (Andkjær, S. 2001, Tellnes, A. 1993, Larsen, S. 1996, Kaplan, S. og R. 1989 og Jeppesen, A. Z. og Laursen, F. 1986).

I denne forbindelse vil jeg gjerne sitere noen andre personer som har inspirert meg meget;

Bjørn Tordsson mener friluftsliv som pedagogisk arbeidsform skal ta utgangspunkt i friluftslivets egenverdi herunder elementer av lek, spontanitet, fantasi, opplevelsesrikdom, lysten til å mestre ferdigheter, eventyrlyst osv. (s. 70 Tordsson, B. 1993 min oversettelse).

Arne Næss - Naturfølelse - er en positiv følelse for områder som ikke åpenbart er dominert av menneskelig virksomhet.

Denne måte å se våre omgivelser på kan legge opp til mange gode diskusjoner og de kan være vesentlige i forhold til å få deltagerne i friluftsliv aktiviteter til å reflektere over naturens betydning og samfunnets rolle. Her er det muligheter for å snakke med store bokstaver og det tror jeg er viktig å gjøre en gang i mellom. Arne Næss har skrevet mye om ovenstående problematikk og hans bud på et svar kan finnes i

Dypøkologien som er kort beskrevet i hans Livsfilosofi bok (Næss, A. 1999). En dypere behandling av området kan studeres i Deep Ecology for the 21st century (Session, G. 1995).

Å være sammen med andre mennesker under utøvelsen av friluftsliv presenterer de som er med for mitt, eller en annen veileder, syn på naturen som verdifull og viktig, samtidig med de positive effekter man mange ganger kan se omkring deltakeres sosiale interaksjoner (Neill, J. T. og Dias, K. L. 2002, Tordsson, B. 1993, Sjong, M. 1989). Disse forskjellige aspekter av

friluftsliv og den måten naturen inndras som en vesentlig element i aktivitetene har jeg vært bevisst om fra min tid som leder på rideturer i Hallingdalsfjellene med mange slags mennesker, fra min tid som produksjonsskole lærer på Sandagergård utenfor Vejle og friluftsliv aktiviteter er i dag en viktig del av min undervisning i naturfag ved Kolding Pædagogseminarium.

Jeg mener vi skal inspirere pedagogisk personale til å se mulighetene i det enkle friluftslivet basert på holdninger omkring fellesskap, personlig utvikling og beskyttelse av naturen. Her blir fokus på teknikk og konkurranse forstyrrende elementer og med til å flytte fokus fra det som er sentralt.

Det er selvfølgelig noen overveielser omkring sikkerhet som er veldig viktig, men jeg er av den oppfattelse at man kan dyrke meget friluftsliv etter tur etter evne prinsippet som er

rikelig utfordrende og sikkerhetsmessig forsvarlig. Fokus i aktivitetene skal så ligge på opplevelsen med naturen og det sosiale og ikke på teknikk eller konkurranse.

Litteraturliste:

Andkjær, A. 2001a. Perspektiver for fremtidens friluftsliv. Focus Idræt nr. 1. 25. årgang.

Andkjær, A. 2001b. Friluftsliv og risiko – sikkerhet og ansvar. Focus Idræt nr. 3. 25. årgang.

Jeppesen, A. Z. og Laursen, F. 1986 Friluftsliv. Focus Idræt 10. årgang nr. 5.

Kaplan, K og S. 1989 The experience of nature, a psychological perspective. Cambridge University Press p. 121 – 200.

Larsen, S. 1996. Naturvejledning i et maritimt økosystem.

Specialerapport Odense Universitet. Pp 91.

Næss, A 1999 Livsfilosofi 2. utgave pp. 196.

Neill, James T. & Dias, Katica L. 2002 Social support helps people grow.

Horizon (17) spring 2002.

Session, G 1995 Deep Ecology for the 21st century. Shambala Boston & London pp. 486.

Sjong, M. L. 1989. Friluftsliv i arbeidet med belastede grupper.

Tellnes, A. 1993 Friluftsliv -Outdoor nature life as a method to change attitudes. JAEOL Philosophy vol. 10 nr. 3.

Tordsson, Bjørn 1993. Perspektiv på friluftslivets pedagogik. Hovedoppgave fra Høgskolen i Telemark.

Foto: Erik Jegsen

SOFTICE PÅ TUR

Af Steffen Holberg

Der er noget særligt ved at lave is på et Trangiakøkken.

Det er ret let men kræver lidt forberedelse hjemmefra.

Man skal bruge de to gryder fra en Trangia, noget frosset vand, en del fint salt og en iscreme.

Princippet er, at man skaber kulden til at fryse iscremen ved at lave en kuldeblanding af knust is og salt.

På vintertur kan man tage noget frosset søvand. Om sommeren må man selv have vinteren med i form af frosset vand i en plasticflaske eller i poser.

Er isen pakket godt ind kan den holde sig i et døgn eller mere.

Isen knuses godt til ærtestørrelse for at få en så stor overflade som muligt.

Den knuste is hældes i den store

Trangiagryde og blandes med en hel del fint salt.

Temperaturen synker til ca. minus 16° C.

I den lille gryde kommer man iscremen. Om sommeren er det let at anvende færdiglavet Menthildecreme, men man kan selv lave alle mulige slags is.

Den lille gryde holdes nede i den store mens man skraber bunden med en spiseske.

Det nederste af cremen fryser i et tyndt lag, der hele tiden skræbes af. Til sidst er al cremen blevet til soft ice. Hvis man fortsætter og der er kulde nok bliver det hele lige pludseligt til fast is.

Man kan bruge små dessertvafler som skeer.

Det hænder at der dannes nogle

grå spor i isen. Dette ser ikke så lækkert ud, men er ikke farligt.

Det skyldes en reaktion mellem grydens aluminium og fløden i isen. Det kan undgås ved at bruge en lille gryde i rustfrit stål, - ellers skal man bare røre det med ud, så det ikke kan ses. Det forekommer også når man koger mælk.

Pas endelig på at der ikke kommer noget af kuldeblandingen ind i isen. Det smager ikke godt!

Det er en god idé at holde creme og gryder så kolde som muligt inden man går i gang.

Held og lykke og find nogle gode bær i skoven til at komme oven på isen.

Foto: Kristian Dueholm Jensen

FRILUFTSBOGKLUBBEN

Af Carsten Damsgaard

Efter en god og lang sommer er vi nu på banen igen med et par nye spændende bøger. Denne gang har vi valgt ikke at slette nogle af bøgerne fra listen. Derimod har vi fået fingrene i to nye, interessante engelske »billedbøger« af Geoff Sanders. De to bøger: »Pictorial guide to group work activities, volume one« og »volume two« er fyldt med mange spændende, fantasifulde og skøre idéer til forskellige gruppeaktiviteter. Der er lige fra navnelege, samarbejds- og tillidsøvelser til de mere avancerede og krævende aktiviteter. Tit og ofte er man tilbøjelig til at anvende de samme traditionelle og klassiske opgaver når man f.eks. laver diverse løb og arrangementer. Og hvor får man lige en samling nye brugbare idéer? Ja, rigtigt gættet.... Disse to bøger er nærmest en »guldgrube« af muligheder! Jeg har bl.a. selv anvendt en del af dem i forbindelse med friluftscross-

arrangementer. Enkelte af idéerne er kendte, men der er også en hel del, der var nye for mig. Det specielle ved bøgerne er, at de er lavet som en tegneserie. Så for en gangs skyld er der ikke en masse tekst, der skal læses og forstås.

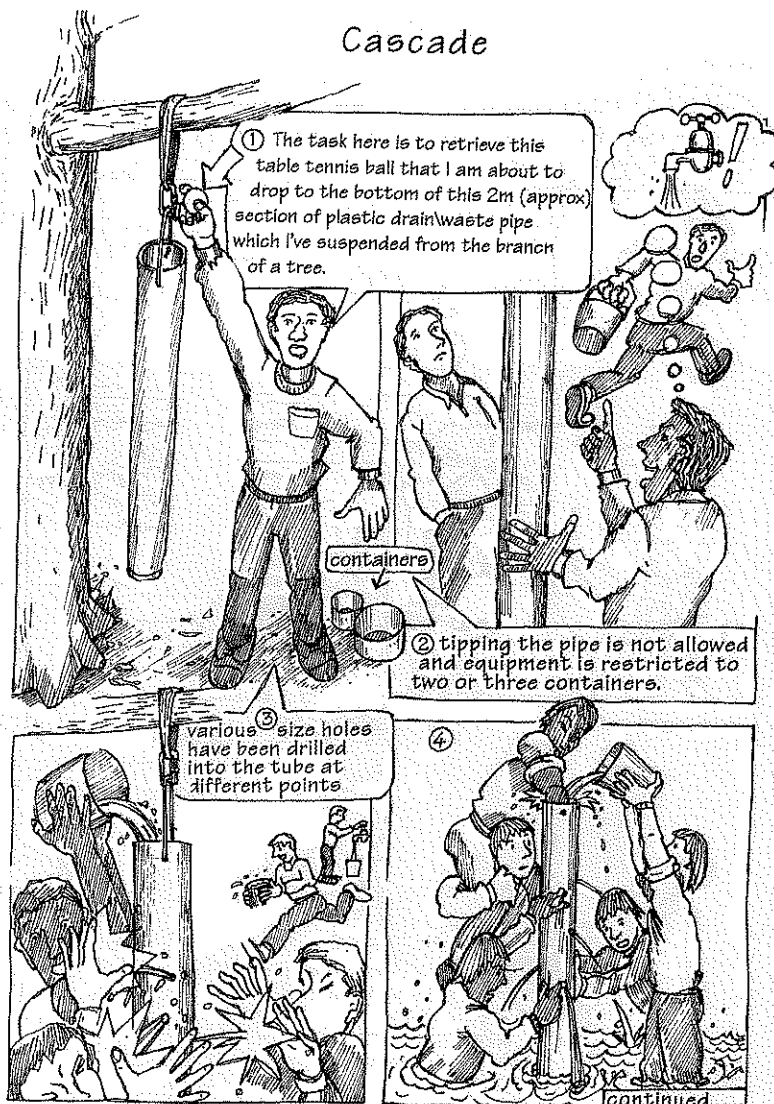
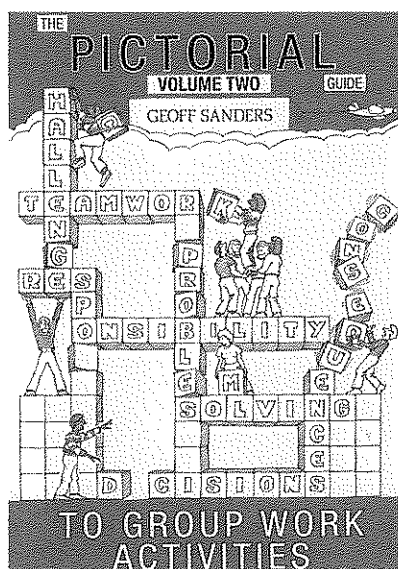
Kig på tegningerne, læs den enkle tekst, og du er klar til at gå i gang. Fra forordet lyder det: »Each activity is presented in the form of a short comic-strip story which is based on the observations of the games

in practise...« Se et eksempel her på siden. Så hvis du helt konkret mangler nogle gode idéer til opgaver/poster/samarbejdsopgaver etc. og/eller bare har lyst til lidt nytænkning så er disse bøger bare sagen!

PICTORIAL GUIDE TO GROUP WORK ACTIVITIES

Af Geoff Sanders

Udgivet i to bind på henholdsvis 112 og 122 sider. A4 format og paperback kvalitet. 250 kr. pr. bind.

BOGLISTEN

Best. nr.	Titel/forfatter	Sprog	Omtale	Pris
BU-01	»Udendørs pædagogik«, Dahlgren og Szczepanski	Dansk	51/02	170,00
TI-02	»Sug i magen og livskvalitet«, Gunnar Breivik	Norsk	52/02	240,00
DR-10	»Mad over bål«, Ida List Larsen	Dansk	56/03	175,00
PG-20	»The pictorial guide, no. 1«, Geoff Sanders	Engelsk	59/04	250,00
PG-25	»The pictorial guide, no. 2«, Geoff Sanders	Engelsk	59/04	250,00
DB-30	»De 100 bedste Trangia opskrifter«, Johansen og Stummann	Dansk	42/00	69,00
FA-35	»Grønlandskajakken«, Smedemark og Henriksen	Dansk	48/01	150,00
NO-45	»Friluftslivet i vinterfjellet«, Mats D. Melbye	Norsk	56/03	250,00
NO-46	»Friluftsliv - grunnbok«, Bischoff og Mytting	Norsk	41/00	250,00
BL-50	»Complete book of seakayaking«, Derek Hutchinson	Engelsk	30/96	205,00
NK-55	»Slöjda i trä«, Jögge Sundqvist	Svensk	57/04	195,00
BS-60	»Dyr og planter ved vores kyster«, Dennis Lisberg	Dansk	58/04	69,00
CO-71	»The kayak Roll« (video), Kent Ford	USA	54/03	195,00
CO-73	»Basic canoeing«, Jon Rounds	USA	57/04	195,00
BC-78	»Canoe and Kayak Handbook«, Franco Ferrero	Engelsk	52/02	195,00
BC-79	»Creative outdoor work...«, Allan Smith (<i>kun tre eksemplarer</i>)	Engelsk	53/03	75,00
WW-80	»Långfärdskajak«, Karin Mentzing	Svensk	42/00	205,00
WW-85	»Friluftsboken«, Lars Fält	Svensk	58/04	205,00
NB-90	»Træklattring i de danske skove«, Skytte, Boysen og Schunck	Dansk	55/03	150,00
SC-95	»Ildens magi«, Thorben Lundø	Dansk	55/03	185,00

Alle priser er inkl. dansk moms og gældende pr. 1. oktober 2004.

Dertil kommer ekspedition/forsendelse på 50 kr. uanset antal bøger.

Forbehold for evt. udsolgte bøger samt prisstigninger, der skyldes kursændringer.

Da vi kun har nogle enkelte af bøgerne på lager, må der ofte påregnes en leveringstid på min. 1 måned efter bestilling.

Bestil evt. via hjemmesiden: www.danskfriluftsliv.dk.

Friluftsbogklubben – bestillingskupon

Jeg bestiller hermed følgende bøger:

best.nr.	antal	best.nr.	antal	best.nr.	antal
_____	_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____	_____

Medlemsnummer (står på bagsiden på bladet): _____

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr. og by: _____

Telefonnr.: _____

Bestillingskuponen adresseres til: Friluftsbogklubben, att. Carsten Damsgaard, Varnæsvej 750, Bovrup, 6200 Aabenraa

Afsender:
Ole Larsen
Hertelsvej 6
4640 Fakse

91342 ARC i 000
TERKEL BERG-SØRENSEN
SØTOFTEN 1
8600 SILKEBORG 8600 o 48/15

BESØG VORES NYE WEBSITE PÅ WWW.FRILUFTSLAGERET.DK

FRILUFTSLAGERET GIVER DIG RÅD

For os er friluftslivet en livsstil. Med en bred baggrundsviden inden for næsten alle former for udeaktiviteter, er vi i stand til at rådgive dig, uanset hvilken type udeliv, du dyrker. Friluftslageret har det største udvalg af udstyr til friluftsliv. Kig forbi forretningen i Odense eller besøg vores butik på nettet på www.friluftslageret.dk og se vores store udvalg.

Medlemmer af Dansk Forum for Natur- og Friluftsliv opnår 20% rabat på alle* varer i Friluftslageret. (*Gælder ikke GPS, mod- og tilbudsvareer.)

friluftslageret

LÆSSØEGADE 12 • 5000 ODENSE C. • Tel.: 63 12 37 37 • Fax: 63 12 37 36 • WWW.FRILUFTSLAGERET.DK
ÅBNINGSTIDER I BUTIKKEN: MAN-TOR 10:00-17:30 • FRE 10:00 - 19:00 • LØR 10:00-14:00 • WEBSITEN ER ALTID ÅBEN